

ARAŞTIRMA

YOĞUN BAKIM HEMŞİRELERİNDE EMPATİK EĞİLİM DÜZEYLERİ VE ETKİLEYEN FAKTÖRLER

Berna DİZER*

Emine İYİGÜN**

Alınış Tarihi:05.007.2007

Kabul Tarihi:04.12.2007

ÖZET

Çalışma, yoğun bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerin empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi ve bunları etkileyen faktörlerin incelenmesi amacıyla planlanmıştır. Araştırma, 84 yoğun bakım hemşiresinin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Veriler, Empatik Eğilim Ölçeği kullanılarak elde edilmiştir.

Hemşireler arasında, empatik eğilim puanı en yüksek grup (71,1±9,2) sürekli gündüz çalışanlardır. Hemşirelerin çalıştıkları kliniklere göre empatik eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (p<0.05).

Sonuç olarak; empatik davranmanın, hemşirelik bakımın kalitesini olumlu yönde etkileyeceği değerlendirildiğinde; empatinin hemşirelerin hizmet içi eğitimlerinde yer almasının, hemşirelerin yapılan bilimsel araştırmalara katılımının sağlanmasının, hemşire-hasta iletişimi iyi olan personelin hasta ile temasın daha çok olduğu yerlerde görevlendirilmesinin uygun olacağı değerlendirilmiştir.

Anahtar kelimeler: Empatik eğilim, yoğun bakım, hemşirelik, Empatik Eğilim Ölçeği

ABSTRACT

The Empathic Tendency in the Critical Care Nurses and the Factors Affecting

This study was planned for determining the levels of empathic tendency in the critical care nurses, and for analyzing the factors that affect these. 84 critical care nurses were included in the study. The data was gotten by using the Scale of Empathic Tendency.

The group which has the highest points among the nurses, was the daytime working nurses. There was a difference that was statistically significant, in the empathic tendency of the nurses according to their clinics (p<0,05).

In conclusion; because empathic behaviors affect the quality of nursing in a positive way; it is appreciated that the empathy should be included in service education of the nurses, the nurses should supported to join in scientific studies, and the nurses who have better relations with the patients should be given work in the departments in which there are more contacts with patients.

Keywords: Empathic tendency, critical care, nursing, Scale of Empathic Tendency

GİRİŞ

Hemşirelikte empati, “hemşirenin kendi kimliğini kaybetmeden, hasta bireyin ne hissettiğini ve düşündüğünü anlaması ve bunu paylaşması” olarak tanımlanmaktadır (Taşdemir 1999). Hemşirelerin yaşı, medeni durumu, çocuk sahibi olmaları, öğrenim durumu, çalışma

yılları, çalışma saatleri, nöbet ve vardiya sistemi ile çalışmaları, mesleği istemeden seçme, ekip içi iletişimin empati düzeylerini etkileyebileceği yapılan çalışmalarla gösterilmiştir (Ergin 1993, Görak 1992, Kandolin 1993, Mallett 1991).

*GATA Hemşirelik YO Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği BD Etlik-ANKARA (Yük.Hem)

**GATA Hemşirelik YO Cerrahi Hastalıkları Hemşireliği BD Etlik-ANKARA (Yrd.Doç.Dr)

Empatik eğilimin empatik beceriyi artırdığı; beceri ve duyarlılığın gelişmesi sayesinde de hemşirenin hastaya vereceği bakımın daha kaliteli olacağı varsayılmaktadır. Hemşirelik mesleği gibi, özellikle insan ilişkileri yoğun olan profesyonellere bu yetenek kazandırılmalı ve geliştirilmelidir. Hemşireler hastalara empatik bir tutumla yaklaştıklarında onların gereksinimlerini daha doğru saptayabilir ve olumlu sonuçlar elde edebilirler. Çünkü hemşire tarafından anlaşıldığını hisseden birey önemsendiğini ona güvenildiğini ve değer verildiğini düşünür. Bu durumda hemşirenin bireye ulaşması kolaylaşır, dolayısıyla bireyselleşmiş bakım ve olumlu tedavi edici ortam sağlanmış olur (Mete ve Gerçek 2005). Hemşire, hasta iletişiminde hemşirenin empatiye sahip olması ve empati becerilerinin istenilen düzeyde geliştirilmiş olması sağlık hizmetinin kalitesini arttıracaktır. Bu nedenle, empatik eğilimin her ne kadar bir kişilik özelliği olsa da empatik beceri, mesleki eğitim sırasında kazandırılabilir ve mesleki uygulamalar ile de geliştirilebilir (Taşdemir 1999, Öz 1998, Öz 1992).

Bu çalışmanın amacı; GATA Eğitim Hastanesi Yoğun bakım ünitelerinde (YBÜ) çalışan hemşirelerin empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi ve bunları etkileyen faktörlerin incelenmesidir.

GEREÇ VE YÖNTEM

Çalışmanın Evren ve Örnekleme: Gülhane Askeri Tıp Akademisi (GATA) yoğun bakım ünitelerinde çalışan hemşirelerde gerçekleştirilen bu tanımlayıcı çalışmada örnekleme yoluna gidilmemiş evrenin tümünün (n=90) alınması amaçlanmıştır. Böylece, çalışma 84 hemşirenin katılımı ile gerçekleştirilmiştir. Örneklem grubundan sözel izin alınarak araştırmaya katılmaları sağlanmıştır.

Çalışmanın değişkenleri:

(1) Bağımlı değişken: Empatik eğilim

(2) Bağımsız değişkenler: Yaş, medeni durumu, çocuk sahibi olma durumu, öğrenim durumu, çalışma yılı ve şekli, mesleği isteyerek seçme durumu, kendilerini hastalarının yerine koyma durumu,

Verilerin toplanması: Veriler kişisel bilgi formu, empatik eğilim ölçeği kullanılarak katılımcıların kendileri tarafından doldurularak toplanmıştır. Veriler (Dökmen 1988a) tarafından geliştirilen, geçerlilik ve güvenilirlik çalışması yapılarak Türk toplumuna uyarlanan "Empatik Eğilim Ölçeği" (EEÖ) kullanılarak elde edilmiştir.

(1) Bölüm: Kişisel Bilgi Formu

Hemşirelerin kişisel bilgi formu, araştırmacı tarafından literatürden yararlanılarak hazırlanmıştır (Demir 1995, Ergin 1993, Çam 1991, Bene 1991). Formda empatiyi etkileyen değişkenler olarak; yaş, öğrenim durumu, aile ortamı, çalışma ortamı, medeni durum, empati ile ilgili eğitim alıp/verme ile ilgili bilgileri içeren sorulardan oluşmaktadır.

(2) Bölüm: Empatik Eğilim Ölçeği (EEÖ)

Empatik Eğilim Ölçeği empatinin duygusal bileşenini ve kişilerin günlük yaşamdaki empati kurma potansiyellerini ölçmek amacıyla geliştirilmiştir. 20 maddeden oluşan likert tipi bir ölçektir. Araştırma kapsamına giren hemşireler, her bir maddenin yanında bulunan 1'den 5'e kadar olan sayıları işaretleyerek, o görüşe ne kadar katıldıklarını belirtmişlerdir. Madde ile ilgili ifade kendilerine tamamen uygun ise 5, oldukça uygun ise 4, kararsızlık var ise 3, oldukça aykırı ise 2, tamamen aykırı ise 1 işaretlenmişlerdir. İşaretlenen sayılar, o maddeye ait puanı oluşturmaktadır. EEÖ'nin 3, 6, 7, 8, 11, 12, 13, 15 nci maddeleri negatiftir. Negatif yazılmış maddeler, bireylerin sayılar beş kategoride sırasıyla, 5, 4, 3, 2, 1 olarak puanlanmaktadır. 20 madde işaretlendikten sonra, işaretlenen sayılar

toplanarak empatik eğilim puanları elde edilmektedir.

Empati Eğilim Ölçeğinden (EEÖ) alınan puanlardaki yükselme, empati yapabilme kapasitesinin yüksekliğini ifade etmektedir.

Verilerin Değerlendirilmesi:

Veriler bilgisayar ortamında, SPSS 11.0 paket programı ile değerlendirilmiştir. Tanımlayıcı istatistiksel olarak frekans, yüzde, ortalama ve standart sapma kullanılmıştır.

Gruplar arasında karşılaştırmalarda “student t testi” (bağımsız iki ortalama arasındaki farkın önemlilik testi), “tek yönlü varyans analizi” veya Kruskal Wallis testi kullanılmıştır. Alt grup karşılaştırmalarında ise Tukey testi veya Bonferroni düzeltilmeli Mann Whitney U testi kullanılmıştır. Tüm analizlerde, istatistiksel önemlilik için sınır değer $p < 0.05$ kabul edilmiştir.

BULGULAR VE TARTIŞMA

Çalışma grubunun empatik eğilim puanı (70.5 ± 8.6) olarak saptanmıştır. Empatik eğilimi etkileyen faktörler üç bölümde incelenmiştir.

Hemşirelerle İlgili Temel Bilgilerin İncelenmesi

Çalışmaya katılan toplam 84 yoğun bakım hemşiresi incelendiğinde, 25-29 yaş aralığında olan hemşirelerin çalışmaya katılanların yarısını oluşturduğu (%50) ve yaş ortalamalarının 27.9 ± 4.0 olduğu saptanmıştır. Araştırma kapsamında, hemşirelerin medeni durumlarına göre dağılımları incelendiğinde; hemşirelerin %53.6'nın bekâr olduğu, evli olan hemşirelerin %71.4'ünün çocuk sahibi olmadığı tespit edilmiştir. Hemşirelerin mezun oldukları okula göre dağılımlarına bakıldığında, %3.6'nın lise, %52.4'ünün ön lisans, %44'ünün lisans mezunu olduğu görülmektedir.

Hemşirelerin Mesleki Özelliklerine Göre Dağılımları

Hemşirelerin mesleki özelliklerine göre dağılımları incelendiğinde; meslek hayatına yeni başlayan ve 0-59 aydır hemşirelik yapan grubun örnekleminin %36.9'unu ($n=31$) oluşturduğu görülmektedir. Ayrıca çalışmaya katılan 84 hemşireden %51.2'sinin empati ile ilgili derse/konferansa katıldıkları belirlenmiştir. Ayrıntılar Tablo 1'de görülmektedir.

Tablo 1. Hemşirelerin Mesleki Özelliklerine Göre Dağılımı

Mesleki Özellikler	S	%
0-59	31	36.9
60-119	30	35.7
120 ve üstü	23	27.4
Toplam	84	100
Yoğun Bakım Hizmet Süresi (ay)		
0-59	55	65.5
60 ve üstü	29	34.5
Toplam	84	100
Çalışma Şekli		
Sürekli gündüz	17	20.2
Sürekli gece	22	26.2
Bazen gece bazen gündüz	45	53.6
Toplam	84	100
Empati ile ilgili konferansa/derse katılma durumu		
Katılan	43	51.2
Katılmayan	41	48.8
Toplam	84	100

Çalışmaya katılan hemşirelerin %22.6'sının mesleği isteyerek, %57.1'inin kısmen isteyerek, %20.2'sinin istemeyerek seçtikleri belirlenmiştir. Hemşirelerin, %38.1'i her zaman hemşirelik mesleğinin kendilerine uygun bulduklarını belirtmişlerdir. Hemşirelerin mesleki geleceği olumlu değerlendirme ile ilgili düşünceleri incelendiğinde, %8.3'ü (n=7) hiçbir zaman, %31'i (n=26) çoğu zaman mesleki geleceğini olumlu düşündüklerini belirtmişlerdir. Hemşirelerin %33.3'ü (n=28) her zaman çalışma ortamından memnun olduklarını, %28.6'sı (n=24) bazen üstlerden takdir gördüklerini ve %33.3'ünün hemşirelerin mesleğin her zaman kişisel gelişimine olumlu katkısı olduğunu belirtmişlerdir.

Hemşirelerin Tanıtıcı Bilgilerine Göre Empatik Eğilim Durumları

Tablo 2' de empatik eğilim puanı en yüksek yaş grubunun 20-25 (72.14±9.3) yaşları arasında olduğu görülmektedir. Yaş grupları ile empatik

eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (p=0.15). Evli hemşirelerin (70.9±9.1) empatik eğilim puanlarının, bekar hemşirelerin (70.60±8.37) empatik eğilim puanlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Hemşirelerin medeni durumlarına göre empatik eğilim puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (p>0.05).

Hemşirelerin çocuk sahibi olma durumlarına göre empatik eğilim puan ortalamaları incelendiğinde; çocuğu olan hemşirelerin (70.5±9.1) empatik eğilim puanlarının çocuk sahibi olmayanların (70.5±8.5) empatik eğilim puanlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir (p=0.99).

Hemşirelerin öğrenim durumlarına göre empatik eğilim puan ortalamaları dağılımı Tablo 2'de görülmektedir. Eğitim durumları ile empatik eğilim puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 2. YBÜ' nde ki Hemşirelerin Tanıtıcı Özelliklerine Göre Empatik Eğilim Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Tanıtıcı Özellikler	S	EEÖ (Ort ± ss)	P	Test
Yaş grubu				
20-25 yaş (1)	17	72.4±9.3	0.15	1.890*
26-30 yaş (2)	42	68.6±8.0		
31 yaş ve üstü (3)	25	72.0±8.6		
Medeni durum				
Evli	37	70.9±9.1	0.87	0.165**
Bekar	45	70.6±8.3		
Dul	1	66		
Boşanmış	1	60		
Çocuk sahibi olma durumu				
Evet	24	70.5±9.1	0.99	0.016**
Hayır	60	70.5±8.5		
Öğrenim durumu				
Lise/ ön lisans	47	69.7±8.3	0.28	1.075**
Lisans	37	71.8±9		

* t testi

**F testi (One way ANOVA)

Tablo 3'te hemşirelerin empatik eğilim puanlarının çalıştıkları kliniklere dağılımı görülmektedir. En yüksek eğilim puanlarının; beyin cerrahisi yoğun bakım ünitesi (76.4±6.9) ve koroner yoğun bakım ünitesinin (74±5.6) aldığını, en düşük puanı ise genel cerrahi yoğun bakım ünitesi (65.7±5.6) hemşirelerinin aldığı bulunmuştur. Hemşirelerin çalıştıkları kliniklere göre empatik eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir fark bulunmuştur (p<0.05). Bu farkın beyin cerrahi ve genel cerrahi,

beyin cerrahi ve kalp damar cerrahisi yoğun bakım üniteleri arasındaki empatik eğilim puanları arasındaki farktan kaynaklandığı bulunmuştur (p<0.05).

Tabloda, hemşirelerin çalışma süreleri ile empatik eğilim puanları karşılaştırıldığında en yüksek puanı (72.5±9.2) 60 aydan az süredir görev yapanlar almaktadır. Ortalamalar arasında fark görülmesine rağmen hizmet süreleri ile empatik eğilim puanları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p>0.05).

Tablo 3. YBÜ' ndeki Hemşirelerin Mesleki Özelliklerine Göre Empatik Eğilim Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Mesleki Özellikler	S	EEÖ Ort ± ss	P	Test
Görev Yaptığı Klinikler				
Beyin cerrahi yoğun bakım ünitesi	16	76.4± 6.9	0.03	15.574*
Genel cerrahi yoğun bakım ünitesi	9	65.7±5.6		
Kalp damar cerrahisi yoğun bakım ünitesi	19	69.1±5.5		
Acil dahiliye yoğun bakım ünitesi	6	68.7±4.2		
Acil cerrahi yoğun bakım ünitesi	9	67.9±7.7		
Anestezi ve reanimasyon	16	69.5±13.0		
Koroner yoğun bakım ünitesi	9	74.0±5.6		
Toplam Hizmet Süresi (ay)				
0-59	31	72.5±9.2	0.06	3.054**
60-119	30	67.5±7.8		
120 ve üstü	23	71.8±8.1		
Yoğun Bakım Hizmet süresi (ay)				
0-59	55	70.1±9.0	0.73	0.349***
60 ve üstü	29	70.1±8.1		
Çalışma Şekli				
Sürekli gündüz	17	71.2± 9.2	0.95	0.054**
Sürekli gece	22	70.6±10.6		
Bazen gece bazen gündüz	45	70.3±7.4		
Empati ile ilgili konferansa/derse katılım				
Katılan	43	70.0±8.6	0.55	0.605***
Katılmayan	41	71.1±8.9		

* Kruskal Wallis

** F testi

*** t testi

Tablo 3'te hemşirelerin yoğun bakım hizmet süresi ile empatik eğilim puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark bulunmamıştır (p>0.05). 0-59 ay ile 60 aydan fazla süredir yoğun bakım hizmeti veren

hemşirelerin empatik eğilim puan ortalamalarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Hemşirelerin çalışma şekline empatik eğilim puan ortalamaları arasındaki dağılım Tablo 3'te görülmektedir.

Empatik eğilim puanı en yüksek grup (71.1±9.2) sürekli gündüz çalışanlardır. Sürekli gece ve bazen nöbet şeklinde çalışan hemşirelerin empatik eğilim puanlarının birbirine yakın olduğu saptanmıştır. Hemşirelerin empati ile ilgili derse/konferansa katılma durumu ile empatik eğilim puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p>0.05). Tabloda hemşirelerin mesleklerini isteyerek seçme durumlarına göre empatik eğilim puan ortalamalarının dağılımı incelendiğinde; en yüksek puanı (72.4±8.8) mesleğini isteyerek seçenlerin (n=19) olduğu

saptanmıştır. Mesleğini isteyerek seçme durumu ile empatik eğilim puanları arasında fark olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p>0.05). Tablo 4’de görüldüğü gibi, en yüksek empatik eğilim puanını, mesleğin kendilerine çoğu/her zaman uygun olduğu düşünenler oluşturmaktadır. Mesleğin hiçbir zaman-nadiren ve bazen uygun olmadığı düşünen hemşirelerin empatik eğilim puan ortalamaları daha düşüktür. Ortalamalar arasında gözlenen bu farkın istatistiksel olarak anlamlı olduğu saptanmıştır (p<0.001).

Tablo 4. YBÜ’ nde ki Hemşirelerin Meslekleri ile İlgili Görüşlerine Göre Empatik Eğilim Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Hemşirelerin Meslekleri ile İlgili Görüşleri	S	EEÖ Ort± ss	P	F
Mesleği isteyerek seçme durumu				
İsteyerek	19	72.4±8.8	0.27	1.340*
Kısmen isteyerek	48	70.8±8.7		
İstemeyerek	17	67.8±8.2		
Mesleği kendine uygun bulma				
Hiçbir zaman-nadiren	13	65.2±8.3	<0.001	4.786*
Bazen	13	64.8±5.7		
Çoğu zaman-her zaman	58	73.1±8.1		
Mesleki geleceği olumlu değerlendirme				
Hiçbir zaman-nadiren	21	66.9±7.3	0.06	2.999*
Bazen	18	70.2±8.3		
Çoğu zaman-her zaman	45	72.4±9.0		

Tablo 5’de hemşirelerin empatik eğilim puan ortalamaları ile çalışma ortamından memnuniyet durumları arasındaki ilişki incelendiğinde; hiçbir zaman-nadiren memnun değilim cevabı verenler (68.8±7.5) ile çoğu/her zaman cevabı veren (72.1±8.1) grup arasında bir fark olmadığı görülmektedir (p>0.05). Çalışma ortamından memnuniyet durumları ile empatik eğilim puan ortalamaları arasında, istatistiksel olarak da anlamlı bir fark olmadığı saptanmıştır (p>0.05).

Tablo 5’de hemşirelerin üstlerden takdir görme konusundaki görüşlerine göre empatik eğilim puan ortalamaları gösterilmiştir. En yüksek puan (71.8±8.5)

çoğu/her zaman üstlerden takdir görüyorum cevabı veren hemşireler oluşturmaktadır. Ancak hiçbir zaman-nadiren ve bazen üstlerden takdir görüyorum cevabı veren hemşirelerle aralarında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmamıştır (p>0.05). Tabloda en yüksek empatik eğilim puan (73.12±8.4), çoğu/her zaman mesleğin kişisel gelişimine olumlu katkısı olduğunu belirtmiştir. En düşük puan ise hiçbir zaman-nadiren mesleğin kişisel gelişimine katkısı olduğunu ifade etmiştir. Mesleğin kişisel gelişimine olumlu katkısı ile empatik eğilim puan ortalamaları arasında istatistiksel olarak anlamlı fark saptanmıştır (p<0.05). Bu

farkın mesleğin kişisel gelişimlerine her zaman-çoğu zaman katkısı olduğunu belirten grubun puan ortalamalarının

yüksek olmasından kaynaklandığı görülmüştür.

Tablo 5. Hemşirelerin Meslekleri İle İlgili Görüşlerine Göre Empatik Eğilim Ölçek Puanlarının Karşılaştırılması

Çalışma ortamından memnun olma durumu	S	EEÖ Ort ± ss	P	Test
Hiçbir zaman-nadiren	20	68.8±7.5	0.12	2.130*
Bazen	13	67.4±11.4		
Çoğu zaman-her zaman	51	72.1±8.1		
Üstlerden takdir görme			0.42	0.886*
Hiçbir zaman-nadiren	23	68.7±10.4		
Bazen	24	70.5±6.9		
Çoğu zaman-her zaman	37	71.8±8.5		
Mesleğin kişisel gelişimine olumlu katkısı			0.005	5.760*
Hiçbir zaman-nadiren	20	66.8±8.3		
Bazen	15	67.2±7.1		
Çoğu zaman-her zaman	49	73.1±8.4		
Kendini hastanın yerine koyma			0.31	0.861**
Hiçbir zaman-nadiren –Bazen	18	69.0±10.4		
Çoğu zaman-her zaman	66	70.98±8.1		

* F ** t testi

Çalışma grubunun empatik eğilim puanı (70.5±8.6) olarak belirlenmiştir. Bu bulgu Akgöz ve arkadaşlarının (2005), yaptığı çalışmada empatik eğilim puanı 69.29 Tutuk ve arkadaşlarının (2002) hemşirelik öğrencilerinin iletişim ve empati düzeyleri belirlemek için yaptığı çalışmada empatik eğilim puanı 69.55, Öz (1998)'ün son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilim puanı 70.2±8.2 ve yine Öz (1992)'ün hemşirelerin empatik eğilim ve becerisine eğitimin etkisi konusunda yaptığı çalışmada belirtilen empatik eğilim puanı ile benzerlik göstermektedir. Yardım edici sağlık profesyonellerinden olan hemşirelerin hastalarını anlama düzeyini belirleyecek olan empatik eğilim düzey ortalamalarının düşük olmaması, empatik becerilerinin daha ileri eğitimlerle de geliştirilmesi açısından önem taşımaktadır (Öz 1998).

Hemşirelerin Mesleki Özelliklerine Göre Görüşleri

Hemşirelerin %36.9'nun (n=31) beş yıldan az süredir hemşirelik yaptığını, yoğun bakımda çalışma sürelerine bakıldığında %34.5'inin (n=29) beş yıldan fazla süredir bu ünitelerde çalıştıkları görülmektedir. Araştırma grubunun çoğunluğunun (n=55) beş yıllık hemşirelerden oluştuğu ve yarısından fazlasının nöbet tuttuğu görülmektedir.

Çalışmamızda, yoğun bakım ünitelerinde görev yapan hemşirelerin %20.2'nin (n=17) mesleklerini istemeyerek seçmesi dikkat çekmektedir. Benzer çalışmalarda; Çam (1991) bu oranı %38.3, Pişmişoğlu (1997) ise %42.6 olarak bildirilmiştir. Çam ve Pişmişoğlu'nun verileri, çalışmamıza göre yüksektir. Çalışmamızda elde edilen yaklaşık %20'lik oran yoğun bakım şartlarında hizmet verilen ve özveri gerektiren bir meslek grubu için yüksek olduğu değerlendirilmiştir. Bu durumun,

çalışmaya kabul edilen hemşirelerin büyük kısmının (n=47) lise ve ön lisans mezunu olmasından kaynaklanmış olabileceği değerlendirilmiştir. Genç yaşta hemşireliği mezun olduktan hemen sonra işe başlama ve bu şekilde geleceklerini garantiye almak için seçtikleri değerlendirilmiştir. Hemşirelerin yarısından fazlası mesleği kısmen isteyerek seçmesine rağmen, çoğunluğunun (n=58) mesleği kendilerine uygun buldukları saptanmıştır.

Hemşirelerin mesleki geleceği olumlu değerlendirme ile ilgili düşünceleri incelendiğinde, mesleki gelecek konusunda %53.6'sı (n=45) olumlu düşünmektedir. Hemşirelerin % 60.7'si (n=51) her zaman çalışma ortamından memnun olduklarını belirtmişlerdir. Bu sonuç mesleki geleceği olumlu değerlendirme ve mesleğin kişisel gelişimine olumlu katkısı olduğu sonucu ile de paralellik göstermektedir. Hemşirelerin %78.6'sı (n=66) her zaman kendini hastanın yerine koyduğunu belirtmişlerdir. Hemşirelerin büyük çoğunluğunun, kendilerini hastaların yerine koyduğunu bir başka ifade ile empati yaptıkları görülmektedir. Hemşirelerin yaklaşık yarısının empati ile ilgili ders/konferansa katıldıkları belirlenmiştir. Empatik eğiliminin yüksek olması empatik becerisinde yüksek olacağı literatürle desteklenmektedir (Öz 1998, Öz 1992). Bu becerinin de eğitimle kazandırılabilceği literatürle (Ançel 2006, Mete ve Gerçek 2005, Aytül ve ark. 2002) desteklenmektedir. Bizim çalışmamızda empatik eğilim puanının orta seviyelerde olması, hemşirelerin kişilerarası ilişkiler, iletişim ve empati konusunda eğitim alanlarla almayanlar arasında benzerlik göstermektedir. Bu sonuç literatürle de benzerlik göstermektedir (Mete ve Gerçek 2005).

Hemşirelerin Tanıtıcı Bilgilerine Göre Empatik Eğilim Durumları

Bu bölümde, hemşirelerin empatik eğilim puanlarını

etkileyebileceği düşünülen tanıtıcı, mesleki özellikler ve meslekleri ile ilgili görüşleri incelenmiştir.

Empatik eğilim puanı en yüksek yaş gruplarının 20-25 (72.4±9.3) yaş ve 31 yaş ve üstü (72±8.6) grupları arasında olduğu görülmektedir. Yaş grupları ile empatik eğilim arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır (p=0.15, p=0.83, p=0.28, p=0.83). Öz' ün (1992) hemşirelerle gerçekleştirdiği çalışmasında yaş ile empati arasında fark bulunmamıştır. Pişmişoğlu (1997) İzmir Atatürk Eğitim ve Araştırma Hastanesi hemşirelerinin empatik düzeylerinin belirlenmesi için yapılan çalışmada, hemşirelerin empatik eğilim düzeyleri yaşla karşılaştırıldığında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmadığını saptamıştır. Bu sonuç, bizim bulgumuzla paralellik göstermiştir. Köseoğlu' nun (1994) 30 yaş ve daha genç olanların empatik becerileri, 31 yaş ve üstünde olanlardan yüksek bulunmuştur.

Medeni durum ile empatik eğilim düzeyi arasındaki ilişki araştırıldığında, medeni durum ile empatik eğilim arasında anlamlı bir ilişki olmadığı saptanmıştır (p>0.05). Evli hemşirelerin (70.91±9.11) empatik eğilim puanlarının, bekar hemşirelerin (70.60±8.37) empatik eğilim puanlarının birbirine yakın olduğu görülmektedir. Akgöz ve arkadaşları (2005)' nun çalışmasında da benzer sonuçlar bildirilmiştir. Akgöz (2005) evlilik kişiye, kişiler arası ilişkiler ve krizlerle başa çıkma deneyimi ve toplumsal bir statü kazandırmaktadır. Evlilerin insan ilişkilerine daha farklı yaklaştıkları, kişiler arası ilişkiler ve sorun çözme deneyimlerinin daha fazla olduğu ileri sürülmektedir. Özellikle sağlık hizmetinin sunumunda, hastaları yönlendirirken, evlilerin daha başarılı olduğunu belirtmektedir.

Çocuk sahibi olma durumunun empatik eğilim düzeyine etkisi incelendiğinde, çocuğu olan ve olmayan hemşirelerin empatik eğilim puanlarının birbirine yakın olduğu saptanmıştır

($p>0.05$). Hemşirelerin çocuk sahibi olmaları ile empatik eğilim karşılaştırıldığında aralarında istatistiksel olarak anlamlı saptanmamıştır ($p>0.05$).

Hemşirelerin öğrenim durumuna göre empatik eğilim düzeyleri incelendiğinde, lisans mezunu hemşirelerin empatik eğilim puanları lise ve ön lisans hemşirelere oranla daha yüksek bulunmuş olmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki bulunmamıştır ($p>0.05$). Bu sonuç oldukça önemli olduğu değerlendirilmiştir. Öz'ün (1992) sağlık evlerinde çalışan doktor ve hemşirelerin empatik eğilim düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yaptığı çalışmada, empatik eğilim düzeyi ön lisans ya da lisans eğitimi almış bireylerde daha yüksek bulunduğu bildirilmiştir. Pişmişoğlu (1997)'nin yaptığı çalışmada, hemşirelerin eğitim durumlarına göre empati düzeyleri incelendiğinde 4 yıllık hemşirelik yüksekokul mezunlarının empatik eğilim ve beceri düzeylerinin diğerlerine göre anlamlı olduğunu belirlenmiştir.

Hemşirelerin çalıştıkları kliniklere göre empatik eğilim düzeyleri incelendiğinde, anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.05$). Empatik eğilim düzeyinin yüksek olduğu kliniklerin; beyin cerrahisi yoğun bakım ünitesi, koroner yoğun bakım ünitesi olduğu belirlenmiştir. Bu kliniklerde terminal dönem ve kronik hastalıklardan dolayı yatan hastalar bulunmaktadır. Bakım gereksiniminin yüksek olduğu bu kliniklerde yaşam ve bakım kalitesi adına olumlu bir gelişme olarak değerlendirilmiştir. Sarandöl (2004), YBÜ ve acil servisler gibi çalışma koşullarının sürekli yoğun ve ağır olduğu, hastalarla sıkı ve yakın ilişkinin kaçınılmaz olduğu bir serviste çalışmanın, bireyin ruhsal dünyasını etkileyecek kişisel ve sosyal ilişkilerine bir yük getirmesinin kaçınılmaz olduğunu vurgulamıştır.

Hemşirelerin çalışma süreleri ile empatik eğilim düzeyleri incelendiğinde, çalışma süresi ile empatik eğilim arasında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). 0-5 yıl çalışan hemşireler ile 10 yıldan fazla çalışan hemşirelerin empatik eğilim düzeyleri arasında belirgin bir fark olmadığı, empatik eğilim puanlarının 10 yıldan fazla çalışan hemşirelerde azaldığı görülmektedir. Bu sonuç, çalışma yılı 10 yıldan fazla olan hemşirelerde empatik eğilim puanının azaldığı sonuçlarını bildiren literatürle de benzerlik göstermektedir (Pişmişoğlu 1997, Öz 1992).

Hemşirelerin çalışma şekillerinin, empatik eğilim ile ilişkisi incelendiğinde, görev şekli ile empatik eğilim arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Gece çalışan hemşirelerin mesleğe yeni başlayan hemşireler olması, çalışma saatlerinin yorucu ve fazla olması, uykusuzluk, yüksek kaygı yaşamaması, tek başına karar verme zorunluluğunda kalmaları gibi etkenler düşünüldüğünde bu bulgunun oldukça önemli olduğu değerlendirilmiştir. Sürekli gece ve bazen gündüz bazen gece çalışan hemşirelerin empatik eğilim puanları sürekli gündüz çalışan hemşireler göre daha düşük bulunmuştur. Bu bulgu yapılan çalışmalarla da paralellik göstermektedir.

Mesleğini isteyerek seçen hemşirelerin empatik eğilim puanları, kısmen isteyerek ve istemeyerek seçenlere göre daha yüksek bulunmasına rağmen istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Akgöz ve arkadaşları (2005), Öz (1998) ve Garmley 1996'ın çalışmalarında, empatik eğilimi yüksek olan kişilerin hemşirelik mesleğini seçme eğilimlerini seçme eğilimlerinin daha fazla olduğu belirtilmektedir. Yaşar (1993) empatik eğilimlerinin bir başka deyişle empati kurma potansiyellerinin yüksek olması, insanlara yönelik güçlü gereksinimleri olan kişilerin yardım mesleğine

yöneldiklerinin bir kanıtı olabileceğini belirtmiştir. Akgöz ve arkadaşları (2005), mesleğini isteyerek seçenlerin, geçmişe dönebilse mesleğini yeniden yeniden tercih edecek olanların, mesleki bilgi ve becerilerini kullanabildiğini düşünenlerin empatik eğilimlerini anlamlı olarak daha yüksek bulmuşlardır.

Mesleğin kendilerine uygunluğu ile empatik eğilim puan ortalamaları aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir ilişki saptanmıştır ($p<0.001$). Mesleğin kendilerine uygun olduğu düşünen hemşirelerin, uygun olmadığını düşünenlere göre empati yapabilme potansiyelleri daha yüksek bulunmuştur. Mesleklerini isteyerek seçen ve yapmaktan dolayı memnun olma durumları paralellik göstermektedir. Hemşirelerden, mesleklerinin kişisel gelişimlerine oldukça katkıda bulunduğu düşünenlerin empatik eğilim puanları anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur ($p<0.05$).

Pişmişoğlu (1997), mesleklerin kendi kişisel gelişimlerine katkıda bulunduğunu düşünen, mesleki gelecek konusunda "iyimser" olduğunu belirten hemşirelerde empatik eğilim düzeylerinin anlamlı olduğunu belirtmiştir. Pişmişoğlu'nun sonuçları, çalışmamızla uyumludur.

Hemşirelerin, hastanın yerine kendini koyma durumlarına göre empatik eğilim puan ortalamalarının dağılımı

bazen (70.6 ± 11.1) ve çoğu/her zaman (71.0 ± 8.1) hastanın yerine kendimi koyarım şeklinde yanıt veren hemşirelerin empatik eğilim puanları daha yüksek bulunmuş ancak istatistiksel olarak gruplar arasında anlamlı bir ilişki saptanmamıştır ($p>0.05$). Bunun nedeni olarak hemşirelerden hemen hepsinin bazen ya da çoğu/her zaman hastanın yerine kendimi koyuyorum cevabını vermiş olmasının olabileceği değerlendirilmiştir. Hiçbir zaman-nadiren koyuyorum cevabını verenlerin sayısı ($n=5$) olarak bulunmuştur. Bu durumda hemşirelerin empatiye yatkın olduğu değerlendirilmiştir.

Öneriler

Yoğun bakım ünitelerinde (YBÜ) çalışan hemşirelerin empatik eğiliminin incelendiği araştırmadan, elde edilen sonuçlara göre, öneriler şu şekildedir;

Empatik davranmanın, hemşirelik bakımın kalitesini olumlu yönde etkileyeceği değerlendirilirse, empatinin hemşirelerin hizmet içi eğitimlerinde yer almasının ve bu eğitimlerin özellikle 10 yıldan fazla çalışan hemşirelerde empatik eğilimin azaldığı sonucuyla hizmet içi eğitimlerde empati, iletişim konularına daha geniş yer alması,

Mesleki gelişim için eğitim faaliyetlerinin yanında hemşirelerin yapılan bilimsel araştırmalara katılımının sağlanması önerilebilir.

KAYNAKLAR

Ançel G (2006). Developing empathy in nurses: an inservice training program. Archives of Psychiatric Nursing 20(6): 249-257.

Akgöz S, Özçakır A, Atıcı E ve ark. (2005). The Emphatic of Phisicians Employing in Health, Application an Research Center of Uludağ Universty. Türk Psikiyatri Dergisi 13(2): 97-104.

Bene B, Foxall MJ (1991). Death anxiety and job stress in hospice and medical surgical nurses. Hospital Journal 7(3) 25-41.

Çam O (1991). Hemşirelerde tükenmişlik (Burnout) sendromunun araştırılması. Ege Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi.

Demir A (1995). Hemşirelerin tükenmişlik (Burnout) düzeyleri ve tükenmişliği etkileyen bazı faktörlerin incelenmesi. Cumhuriyet Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.

Dökmen Ü (1988). Empatinin yeni bir modele dayanılarak ölçülmesi ve psikodrama ile geliştirilmesi. Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Dergisi 21(1-2): 155-168.

Ergin C (1993). Doktor ve hemşirelerde tükenmişlik ve Maslach Tükenmişlik Ölçeğinin uyarlanması. VII. Ulusal Psikoloji Kongresi Bilimsel Çalışmaları 143-154.

- Görak G, Yıldız S** (1992) Hemşirelikteki deneyimin anksiyete düzeyine etkisi. III. Ulusal Hemşirelik Kongresi Kitabı 488-494.
- Kandolin I** (1993). Burnout of female and male nurses in shiftwork. *Ergonomics* 36(3): 141-147.
- Köseoğlu MS** (1994) Psikolojik danışmanların empatik becerilerinin ve kişilik özelliklerinin incelenmesi. Marmara Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Mallett K** (1991). Relationships among burnout death anxiety and social support in hospice in critical care nurses. *Psychological Reports* 68(3): 1347-1359.
- Metek S, Gerçek E** (2005). PDÖ yöntemiyle eğitim gören hemşirelik öğrencilerin empatik eğilim ve becerilerin incelenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 9(2): 11-17.
- Öz F** (1992). Hemşirelerin empatik iletişim becerisi ve eğilimine eğitimin etkisi. Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Doktora Tezi.
- Öz F** (1998). Son sınıf hemşirelik öğrencilerinin empatik eğilimleri, Empatik becerileri ile akademik başarıları arasındaki ilişki. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksekokulu Dergisi* 2 (2): 32-38.
- Pişmişoğlu E** (1997). Bir devlet hastanesinde çalışan hemşirelerin empati düzeylerinin incelenmesi. Ege Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi.
- Sarandöl A** (2004). Acil ve servis ve Yoğun bakım hemşirelerinde depresyon ve tükenme düzeyleri. *Bursa Devlet Hastanesi Bülteni* 19(2): 75-78.
- Taşdemir G** (1999). Ege Üniversitesi Uygulama ve Araştırma Hastanesi'nde çalışan hemşirelerin empatik eğilim ve iş doyum düzeyleri arasındaki ilişkinin incelenmesi. Ege Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.
- Tutuk A, Al A, Doğan S** (2002). Hemşirelik öğrencilerinin iletişim becerisi ve empati düzeylerinin belirlenmesi. *Cumhuriyet Üniversitesi Hemşirelik Yüksek Okulu Dergisi* 6 (2): 36-41.
- Yaşar İ** (1993). Hemşirelik öğrencilerinin ve hemşirelerin psikolog ihtiyaç örüntüleri ve empati düzeyleri. Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi.